

Öppna jämförelser 2021 – Social barn- och ungdomsvård

Öppna jämförelser 2021 har genomförts under covid-19. Vilka konsekvenser pandemin får för barn och unga är i nuläget inte helt klarlagt, men de som redan innan pandemin befann sig i en utsatt situation riskerar att drabbas särskilt hårt.

Årets resultat visar att den sociala barn- och ungdomsvården i stor utsträckning uppfyller de kvalitetsindikatorer som öppna jämförelser mäter som de gjorde innan pandemin. Det har skett en minskning av andelen kommuner som kunnat erbjuda fortbildning om våld i nära relationer och brukarinflytande i myndighetsutövningen. En anledning till minskningen är enligt fritextsvar från kommuner att socialtjänsten inte haft möjlighet att genomföra insatser för dessa områden på grund av pandemin.

Andelen kommuner som har en aktuell rutin för information om SIP samt lämnat information till placerade barn har däremot ökat något i årets resultat.

Årets resultat visar att:

- 83 procent av kommunerna har satsat på fortbildning om våld i nära relationer. Det är en minskning mot 94 procent av kommunerna 2020.
- 24 procent av kommunerna har en aktuell skriftlig och på ledningsnivå beslutad rutin för hur handläggare ska säkra skolgången för barn i skyddat boende. Det är en ökning mot 21 procent av kommunerna 2020.
- 55 procent av kommunerna har en aktuell rutin för information till enskilda om samordnad individuell plan (SIP). Det är en ökning i jämförelse med 52 procent av kommunerna 2020 och 2019.
- 28 procent av kommunerna har använt enskildas uppfattning till att utveckla myndighetsutövningen. Det kan jämföras med 39 procent 2020.

Få har aktuell rutin för att säkra skolgången för barn i skyddat boende

Det finns uppgifter som tyder på att våld i nära relationer kan ha ökat under covid-19 [1].

En förutsättning för att kunna uppmärksamma, hantera och tillgodose behov av stöd och skydd till våldsutsatta är att personalen har goda kunskaper om våld. Det kan till exempel handla om kunskap kring olika former av våld och konsekvenser av våldsutsatthet, men också riskbedömningar [2].

Flera indikatorer inom öppna jämförelser belyser arbetet med våld i nära relationer inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Årets resultat av öppna jämförelser visar att 83 procent av kommunerna uppger att handläggare inom den sociala barn- och ungdomsvården har fått fortbildning om våld i nära relationer under det senaste året. Det är en minskning med 11 procentenheter jämfört med 2020, se tabell 1. Flera kommuner beskriver i sina fritextsvar att fortbildningsinsatser har behövt ta uppehåll och då inte kunnat genomföras under pandemin, vilket kan vara en förklaring till minskningen i årets resultat.

Våld i nära relationer kan också innebära behov av skyddat boende. Barn som följer med en vårdnadshavare till skyddat boende har skolplikt och rätt till fortsatt skolgång. I den turbulens som kan uppstå vid en hastig flytt från hemmet är barns behov av kontinuitet och normalitet i vardagen viktig. Där fyller skolan med struktur, stimulans och kamrater en avgörande roll [3].

Det är barnets hemkommun som har ansvar för att barnet får den skolgång som barnet har rätt till. Skolan känner inte alltid till att barnet har flyttat till ett skyddat boende i en annan kommun och för att barnet fortsatt ska få sin skolgång säkrad behöver det uppmärksammas av socialtjänsten [4]. Barnets hemkommun och vistelsekommun har ett gemensamt ansvar för att lösa barnets skolgång. Skriftliga rutiner för hur personalen ska agera för att tillgodose barns skolgång är ett stöd för personalen i det arbetet.

I årets resultat av öppna jämförelser uppger 24 procent av kommunerna att de har en aktuell skriftlig och på ledningsnivå beslutad rutin för hur handläggare ska säkra skolgången för barn i skyddat boende.

En jämförelse över tid visar en mindre ökning det senaste året, även om andelen fortfarande är låg.

Tabell 1. Indikatorer som belyser arbetet med våld i nära relationer inom den sociala barn- och ungdomsvården

Andel kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, år, 2019, 2020 och 2021, procent, riket.

Indikator	2019	2020	2021
Genomfört fortbildning om våld i nära relationer senaste året som riktar sig till handläggare som utreder barn	92	94	83
Aktuell rutin för att säkra skolgång för barn i skyddat boende	22	21	24

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2019, 2020, 2021. Socialstyrelsen.

Fler har aktuell rutin för information om samordnad individuell plan (SIP)

Med samordnad individuell plan (SIP) avses en vård- och omsorgsplan som beskriver insatser som den enskilda har behov av från både hälso- och sjukvård och socialtjänst och som tagits fram genom samordnad vård- och omsorgsplanering. Upprättande av planen ska ske med den enskildes samtycke och om möjligt tillsammans med den enskilde.

Enligt lagstiftningen om samordnad individuell plan är det socialtjänsten och hälso- och sjukvården som ska bedöma när en SIP behöver upprättas [5]. När det gäller barn finns det ofta andra aktörer som ger insatser och kan bli inbjudna att delta då SIP upprättas, som förskola, skola, försäkringskassa, polis och Statens institutionsstyrelse (SiS).

Genom samordning mellan verksamheter minskar risken för att barns behov inte tillgodoses. Under pandemin har flera kommuner uppgett att SIP-möten inte har kunnat genomföras då det har varit svårt för en del aktörer, till exempel skola och barn- och ungdomspsykiatri, att bidra med sina delar i utredningarna [6].

En framgångsfaktor för att öka användningen av SIP är att brukarna får ökad kunskap om SIP och att det på så sätt skapas efterfrågan för de brukare som behöver samordningen [7].

I årets resultat av öppna jämförelser uppger 55 procent av kommunerna att de har en aktuell rutin för information om samordnad individuell plan inom den sociala barn- och ungdomsvården. Det är en ökning jämfört med de två föregående åren, då 52 procent av kommunerna uppgav att de hade en aktuell rutin för information om SIP.

Tabell 2. Samordnad individuell plan (SIP)

Andel kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, år 2019, 2020 och 2021, procent, riket.

Indikator	2019	2020	2021
Aktuell rutin för information om samordnad individuell plan (SIP) inom den sociala barn- och ungdomsvården	52	52	55

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2019, 2020, 2021. Socialstyrelsen.

Barn och ungas delaktighet och inflytande en utmaning under pandemin

Barns rätt att vara delaktiga i processer och beslut som rör barnet har en stark ställning i barnkonventionen. Barnet ska ha rätt att uttrycka sina åsikter och ska höras i frågor som rör barnet (artikel 12).

En kunskapsbaserad socialtjänst utgår bland annat från brukarnas kunskap och erfarenhet. Tillsammans med forskning och beprövad erfarenhet är brukarinflytande en förutsättning för att kunna arbeta enligt en evidensbaserad praktik. IVO har i sin tillsynsrapport för 2020 identifierat att barn och ungas rätt att komma till tals i utredningar som berör dem inte alltid tillgodoses av socialtjänsten [8]. I Socialstyrelsens nationella brukarundersökning av familjehemsplacerade barn uppger mer än hälften av barnen att de inte har fått information om vilka rättigheter de har under sin vistelse i familjehem, eller att de inte minns om de har fått någon sådan information [9].

Genom att barns uppfattning, om till exempel bemötande och de insatser som ges, sammanställs och används som stöd för verksamhetsutveckling kan verksamheten få bättre underlag för att skapa god kvalitet. Det kan också bidra till att barn och unga blir mer delaktiga och får inflytande över det stöd som ges.

I årets resultat av öppna jämförelser uppger 57 procent av kommunerna att de har genomfört en undersökning om enskildas uppfattning om myndighetsutövningen. Av dessa har 28 procent av kommunerna uppgett att den enskildas uppfattning använts till att utveckla myndighetsutövningen. Det är en minskning mot föregående år då 39 procent av kommunerna uppgav att enskildas uppfattning använts för utveckling av myndighetsutövningen. En analys av resultat utifrån kommunstorlek (tabell 4) visar att det främst är i kommuner med fler än 30.000 invånare minskningen har skett.

Brukarinflytande har varit en utmaning under covid-19 då det bland annat innebär färre fysiska möten. Flera kommuner kommenterar sitt resultat med att brukarundersökningar genomförts, men att för få barn och unga har svarat för det ska kunna utgöra ett underlag för att utveckla myndighetsutövningen. Detta avspeglar sig också i resultatet, se tabell 3.

Ett annat sätt att skapa möjligheter för inflytande och delaktighet bland barn och unga som är placerade i familjehem, HVB, stödboenden eller särskilda ungdomshem (SiS) är att informera barnet om sina rättigheter, hur de kan få kontakt med sin socialsekreterare och Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) funktion ”barn- och ungdomslinjen”.

I årets resultat av öppna jämförelser uppger 46 procent av kommunerna att de lämnat skriftlig information till alla placerade barn om barnets rättigheter, kontaktuppgifter till socialsekreterare samt till IVO. Det är en ökning jämfört mot 2020 då 44 procent av kommunerna uppgav att de hade lämnat skriftlig information. Andelen har dock minskat något i årets resultat i jämförelse med 2019.

Tabell 3. Indikatorer som belyser olika aspekter av brukarinflytande inom den sociala barn- och ungdomsvården

Andel kommuner, socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, år 2019, 2020 och 2021, procent, riket.

Indikator	2019	2020	2021
Genomfört en undersökning om enskildas uppfattning om myndighetsutövningen	61	61	57
Använt enskildas uppfattning från undersökningen till att utveckla myndighetsutövningen	37	39	28
Genomfört en undersökning om enskildas uppfattning om utförare	40	39	40
Använt enskildas uppfattning från undersökningen till att utveckla utövarverksamheter	26	29	26
Lämnat information till placerade barn om barnets rättigheter och kontaktuppgifter till ansvariga	48	44	46

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2019, 2020, 2021. Socialstyrelsen.

Tabell 4. Andel kommuner som använt enskildas uppfattning till att utveckla myndighetsutövningen, uppdelat i kommunstorlek, procent.

Kommungrupp 1–5, indelat i antal invånare i kommunen:	2019	2020	2021
1, 0 – 14 999	44	44	42
2, 15 000 – 29 999	64	64	69
3, 30 000 – 69 999	74	79	68
4, 70 000 – 199 999	93	85	75
5, 200 000 eller fler	48	75	59
Antal svar	290	296	290

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2019, 2020, 2021. Socialstyrelsen.

Referenser

1. Lägesrapport 2021 – Individ- och familjeomsorg. Socialstyrelsen 2021.
2. Våld – handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med
3. våld i nära relationer. Socialstyrelsen; 2016.
4. Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende. Socialstyrelsen; 2013
5. Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Socialstyrelsen; 2007
6. Bestämmelsen om individuell samlad plan finns i 2 kap. 7 § Socialtjänstlag
7. (2001:453) SoL och 16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslag (2017:30)
8. Under rådande omständigheter. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys; 2021.
9. 2017/18: RFR5 Samordnad individuell plan (SIP) - en utvärdering. Rapport från riksdagen.
10. Vad har IVO sett 2020? Inspektionen för vård och omsorg; 2021.
11. Att lyssna på barn i familjehem- En nationell brukarundersökning om familjehemsplicerade barns upplevelser av vården. Socialstyrelsen; 2021.

Öppna jämförelser

Målet med öppna jämförelser inom socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården är att bidra till verksamhetsförbättring som kommer de enskilda till gagn. Indikatorerna möjliggör en jämförelse av kvaliteten inom socialtjänsten och utgör därmed ett verktyg för kommuner att följa upp, analysera och utveckla sina verksamheter. Resultaten riktar sig främst till chefer och verksamhetsutvecklare i kommunerna.

Datakälla: Enkät Öppna jämförelser socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård 2021, Socialstyrelsen.

Svarsfrekvens: 94 procent av kommunerna besvarade enkätens generella del, 95 procent delenkäten Social barn- och ungdomsvård och 95 procent delenkäten Våld i nära relationer.

Mer information

Du hittar alla årets resultat i Excelfilen, redovisade för socialförvaltningar i Göteborg och stadsdelar i Stockholm, samt på kommun-, läns- och riksnivå på Socialstyrelsens webbplats, se fliken Öppna jämförelser Sociala barn- och ungdomsvården

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst>
Indikatorer och mått beskrivs i Excelfilen. Insamlingsmetoden finner du i dokumentet Metodbeskrivning 2021.

Kontakt:

Joakim Hagelbäck

Telefon: 075-247 30 00

E-post: joakim.hagelback@socialstyrelsen.se